

Szalmakalap-múzeum Kőrispatakon

Alig másfélszáz esztendőre tehető a szalmafonás ismerete Kőrispatakon és környékén, mostanra azonban a visszaszorulóban lévő mesterséget és termékeit egy nemrég létrehozott intézmény, a Romániában egyedülálló szalmakalap-múzeum mutatja be. A helybeli Szőcs család kezdeményezésére egy olyan intézmény jött létre, amelyben helyet kapott a helyi szalmamegmunkálás tárgyi eszközkészlete, a munkafolyamatot bemutató fényképfelvételek, valamint Erdély és Románia összes szalmakalap-típusa. A magánkezdeményezésből létrejött múzeum működtetését a Szalmakalap-fonók Hagyományörző Egyesülete biztosítja.

A múzeum ismertté tette Kőrispatakot, a szalmafonást, fellendítette a helyi közösségi és közművelődési életet is. Hatása sokoldalú, a gazdasági vonatkozású eredmények (idegenforgalom fellendülése, nyári szalmafonó táborok szervezése) is számottevőek.

Előzmények

Szőcs Lajos vállalkozó, akinek családja három nemzedéken keresztül kalapozással foglalkozott, elhatározta, hogy létrehozza Románia első szalmakalap-múzeumát. Célja az volt, hogy bemutassa a szalmafonat és a kalap készítésének munkafolyamatait, összegyűjtse az ország különböző vidékeinek szalmakalap-típusait és más, szalmából készített tárgyakat.

Kőrispatakon, illetve a szomszédos Bözödön gyűjtötte össze a munkafolyamathoz szükséges felszerelést – a sajátját ugyanis nem állíthatta ki, hiszen az állandóan használatban van. Közben folyamatosan gyűltek a különböző vidékekre jellemző szalmakalapok, szalmából készült más tárgyak. A gyűjtés kiterjedt a falura vonatkozó archív fényképfelvéte-

lekre is, ugyanis Szőcs Lajos korábban is fényképezett, sőt a nyolcvanas években képeslapot is készített szülőfalujáról.

Szőcs Lajos rájött, hogy a nagyipar lassan megfojtja a kisipart, a háziipart, a kézművességet, és a teljes dokumentálást megfelelő időben el kell végezni. Ugyanakkor egy ilyen gyűjtemény létrehozása serkentő hatással lehet a kőrispataki meg környékbeli szalmafonókra, kalaposokra, fellendíti az idegenforgalmat, a más szalmafonó központokkal kialakítandó kapcsolat csak nyereség lehet a kőrispatakiaknak. Az intézményi háttér pedig lehetőséget teremt olyan programok szervezésére, amit magánemberként sem ő, sem más nem valósíthat meg a környezetében, összefoghatja a szalmafonókat. Fontos, hogy nem egy „holt” múzeumot, gyűjteményt képzelt el

(puszta dokumentálás), hanem a folyamatokat összefüggésükben látva, az intézményt olyan keretként álmolta meg, amit hasznos tartalommal tölthetnek meg (oktatás, rendezvények).

Az intézmény létesítésének idején a világon összesen 14 szalmamúzeum működött a világon, többsége Európában (Anglia, Svájc, Svédország, Magyarországon a budapesti Iparművészeti Múzeumban és Zengővárkonyban, a törökszentmiklósi Művelődési Házban van ilyen gyűjtemény), illetve Ausztráliában és az AEÁ-ban is. A kőrispataki abban különbözik az összes többitől, hogy a szalmakalapokat is bemutatja.

Megvásároltak egy több mint 100 éves parasztházat Kőrispatakon, a központban, a székelykeresztúri és csíkszeredai múzeum munkatársai tanácsai alapján restauráltatták ezt, kerítést és hagyományos kaput állítottak.

Mivel ismerték az ország piacait, hozzáláttak a kalaptípusok gyűjtéséhez és ezzel párhuzamosan anyagot gyűjtöttek azokról a településekről, ahol szalmafonással foglalkoznak. 14 ilyen települést kutattak fel: Hargita (románul Harghita) megye: Béta (Beta), Kőrispatak (Crișeni), Székelydobó (Dobeni), Vágás (Tăietura); Kolozs megye (Cluj): Jákótelke (Horlacea); Maros (Mureș) megye: Bordoș (Bordoșiu), Bözöd (Bezid), Bözödújfalú (Bezidul Nou), Csób (Cibu), Jobbágytelke (Sâmbriaș), Rava (Roua), Vécke (Vețca), Zsácod (Jacodu); Seben (Sibiu) megye: Nagydisznód (Cisnădie). A szalmakalap-készítő központok nem ugyanezek a települések, tehát a szalmafonatokat felvásárolják és a következő helyeken varrják meg: Beszterce-Naszód (Bistrița-Năsăud) megye: Szászlekenye (Lechința); Brassó (Brașov) megye: Brassó (Brașov); Hargita (Harghita) megye: Felsőboldogfalva (Feliceni), Kőrispatak (Crișeni), Nagysolymos (Șoimoșu Mare), Székelykeresztúr (Cristuru Secuiesc), Székelyudvarhely (Odorheiu Secuiesc); Hunyad (Hunedoara) megye: Bucsum (Bucium), Piskitelep (Simeria); Kolozs (Cluj) megye: Dés (Dej), Szék (Sic), Nagysármás (Sârmașu), Vajdakamarás (Vaida-Cărnăuș); Máramaros (Maramureș) megye: Nagybánya (Baia Mare); Maros (Mureș) megye: Bözöd (Bezid), Dicsőszentmárton (Târnăveni), Erdőszentgyörgy (Sângeorgiu de Pădure), Jobbágytelke (Sâmbriaș), Marosvásárhely (Târgu-Mureș), Szászrégen (Re-

*A kőrispataki szalmakalap-múzeum hátsó szobája
Szőcs László felvétele*

ghin); Szatmár (Satu Mare) megye: Avasújfalu (Certeze); Szilágy (Sălaj) megye: Ilondapatak (Dolheni), Zilah (Zalău).

Évtizedekkel korábban ún. kalapszövetkezetek működtek több erdélyi településen: Besztercén, Bethlenen, Bözödön, Désen, Dobóban, Máramaroszigeten, Medgyesen, Nagybaconban, Oroszmezőn, Segesváron, Szászlekencén, Szamosújváron és Tordán. A rendszerváltást egyik sem élte túl, vagy már korábban megbuktak. Érdekességként említhető, hogy a szalmafonás román vidéken nem ismert, mégis a fonatok egy részét román vállalkozók vásárolják fel és varrják meg kalapnak. Erdélyen kívül Bukarestről meg Ploiești-ről van adata Szócs Lajosnak, hogy ott kalapot varrtak.

Közben megalakították a Szalmakalap-készítők Hagyományörző Egyesületét. A múzeumavatóra megszervezték a Kárpát-medencei szalmafonók találkozóját. Ugyanitt megtekinthető és fel is próbálható volt az ország legnagyobb szalmakalapja, az 5 méter átmérőjű, méretében minden bizonnyal világrekordnak számító szalmakalap. A múzeum udvarán csodálatos kögyűjtemény látható, több száz olyan homokkő, amit a természet formált különböző alakúra.

A szalmakalap-múzeumot 2001. július 21-én nyitották meg. Minden nap látogatható, és a belépés díjtalan.

A múzeum

Az épületnek három szobája van, egyikben kapnak helyet a különböző szalmakalapok, egy másikban pedig a fonat- és kalapkészítés tárgyi eszközei, a harmadikban a szalmából előállított tárgyak: karácsonyi, asztali és fali díszek, de készítenek gyűrűt, fülbevalót, még szemüvegkeretet is.

A kalapok méretükben és alakjukban is különböznek. Férfikalapok: kiscsibi, nagycsibi, sapkakalap (simléderes), férfikalap, gazdaköri, bukkosfejű és cowboykalap. A legelterjedtebb a gazdaköri, szélesebb karimával. A csibikalapok (kiscsibi, nagycsibi) tetejét beütik, a karimájuk hátul feltúrt, elül pedig letúrt. A sapkakalap vagy simléderes kalap sapka alakú, elülső részén ellenzővel (simléder). A bukkosfejű két helyen van beütve, behorpasztva, vagyis „bukkja” van. A cowboykalap széles karimája kétoldalt fel van túrva. A gazdaköri kalap esetében a kalapfő csonka kúp alakú, és karimás.

Női kalapok: a gombakalap kalapfője csonka kúp alakú, kör alakú karimával, a rigókalapnak vagy beütött fejűnek a feje ovális, teteje betúrt, beütött fejű karimája kör alakú és hullámosra préselt. A kaj-

lakalap, más néven lebuja, lebujaikalap széles karimája a szélén lehajló, két oldalán letúrt.

Az épület hátsó szobájában pedig a munkafolyamatot ábrázoló fotóanyagot, Ádám Gyula felvételeit, a régebb és ma használatos munkaeszközöket: kalapformákat, varró- és présgépet stb. láthatjuk. A fontosabb eszközök a következők: sarló, kés, olló, sing, matolla (motolla), mongorló, buktató (másképpen bolond), tű, (kender)cérna, varrógép, bot (kalapfej), alumíniumprés, présforma (sajka).

Tevékenységek

A kapcsolatteremtés a megnyitót követően még inkább bővült (megyei, helyi intézményekkel, a sajtóval). Meghirdették (elsősorban csoportoknak) a nyári szalmafonó táborokat, több turnusban. A vendégek egyrészt elsajátíthatják a szalmafonás alapjait, illetve belekóstolhatnak a kalapkészítés titkaiba, másrészt szórakoztató, szabadidős programokon vehetnek részt, és meglátogathatják a környék látnivalóit (bözödújfalusi tó, etédi falumúzeum, énlaki műemléktemplom, székelykeresztúri múzeum).

A kalapkészítés mellett mind hangsúlyosabban foglalkoztak karácsonyfadíszek, külföldi piacra szánt biotermékek előállításával. Nem elhanyagolható a piacon való jelenlét, sem ismeretterjesztő munkájuk. Gyakran szerepelnek a sajtóban is.

Szórólapokat készítettek, majd az egész vidéken az útelágazásoknál táblával jelölték meg, merre kell menni a múzeum felé.

Egy civil kezdeményezés, amely a

hagyományörzést, egy népi mesterség továbbélését szolgálja, sikeres megvalósításával például szolgál a környékbelieknek is. Többen úgy gondolják, hogy a szomszédos települések esetében is hasonló kezdeményezések eredményesek lehetnek.

A Szócs család anyagi ráfordítását (kalaptípusok gyűjtése, múzeumépületnek megfelelő ház vásárlása, feljavítása, berendezése stb.) nem tekinthetjük hiábavalónak, ugyanis a körispataki szalmafonás valójában a múzeum megalapítása után vált közismertté, komoly turisztikai vonzerőt jelent manapság a térségben.

A helyi közösség szintjén is tapasztalható pozitív elmozdulás. A Szalmakalap-készítők Hagyományörző Egyesülete intézményi háttérrel teremt civil kezdeményezésnek. Egy másik, még be sem jegyzett szervezet a falufejlesztést tűzte ki célul. Havilapot indítottak, amely csakhamar népszerűvé lett. Falutalálkozókat szerveztek meg más olyan eseményeket, amelyek helyi igényt elégítenek ki (háborús hősök emlékművének felállítása, dalkör beindítása, kirándulások szervezése stb.). A nőszövetség karitatív, szociális jellegű akciói megmozgatják a falut. Újból rendszeressé válnak a műkedvelő előadások, legfontosabb eredményként azonban a közösségi részvételt említhetjük.

P. Buzogány Árpád

